

М. І. КОВАЛЬ**Ю. О. НЕТРЕБА***Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ*

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗ ТА АУДИТ ГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ ПІДПРИЄМСТВА

Наукові праці МАУП, 2013, вип. 2(37), с. 18–23

Готівкові кошти як високоліквідні активи є об'єктом підвищеної уваги при організації та обліку грошових потоків суб'єктів господарювання. Нестабільна правова база грошового обігу в Україні потребує подальшої поглибленої розробки питань управління грошовими коштами, підвищення інформативності цього процесу через належно організовані облік і аналіз. Зарадити проблемі, зокрема, може внесення зміни до Плану рахунків бухгалтерського обліку за окремими рахунками обліку грошових коштів, їх еквівалентами та поточними фінансовими інвестиціями, що сприятиме достовірному відображенню об'єктів обліку в Плані рахунків і в фінансовій звітності, а також проведення системного аналізу грошових потоків, що ґрунтується на здійсненні аналізу ліквідності балансу, показників оцінки ліквідності підприємства, Звіту про рух грошових коштів, показників ділової активності, групи аналітичних фінансових коефіцієнтів, які характеризують грошові потоки.

Сучасний стан розвитку економіки України характеризується такими негативними рисами, як криза платежів, погіршення платоспроможності підприємств, значний розмір заборгованості підприємств перед партнерами, державою і своїми працівниками. Одна з причин цього — недостатнє володіння керівництвом методами управління грошовими коштами підприємства. Можна отримати прибуток (позитивний фінансовий результат), але при цьому вчасно не отримати оплату від покупців, і, як наслідок, не мати можливості розрахуватися навіть за тими зобов'язаннями, що виникли в результаті витрат, пов'язаних з очікуваними і вже одержаними доходами. На такий стан економіки, зокрема підприємств торгівлі і галузі в цілому, впливають як об'єктивні, так і суб'єктивні фактори.

Об'єктивні фактори пов'язані із загальноекономічною світовою кризою, яка розпочалася у банківському секторі і призвела

до зростання вартості кредитних ресурсів, зменшення швидкості грошового обігу та девальвації гривні. Подальший розвиток кризи спричинив падіння рівня ВВП, звільнення працівників, а отже зменшення платоспроможного попиту. *Суб'єктивні фактори* обумовлені неефективною інформаційною системою управління грошовими потоками, яка не дає можливості оперативно надавати керівництву необхідну інформацію про їх стан, виявляти відхилення від нормативних або планових показників у грошовому обігу підприємства, приймати обґрунтовані управлінські рішення. Неефективне управління грошовими коштами різко підвищує ризик неплатоспроможності підприємства та ймовірність банкрутства.

Тож удосконалення методики та організації обліку, аналізу й аудиту грошових коштів підприємств має об'єктивно сприяти поліпшенню інформаційного забезпечення процесу прийняття керівництвом підприємства

ефективних та своєчасних управлінських рішень щодо їх раціонального використання в господарському обігу.

Актуальність цього дослідження зумовлена визначальною роллю грошових коштів у діяльності підприємств. Готівкові кошти є об'єктом підвищеної уваги контролюючих органів, а тому від належної організації обліку цих високоліквідних активів залежить успішне господарювання суб'єктів бізнесу. Дослідженню питань обліку, аналізу й аудиту грошових коштів присвячені праці відомих вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, зокрема М. Т. Білухи, І. О. Бланка, Ф. Ф. Бутинця, Є. В. Мниха, Л. В. Нападівської, Ю. І. Осадчого, П. Г. Пономаренка, В. В. Сопка, М. Г. Чумаченка та ін. Проте нестабільна правова база грошового обігу в Україні потребує подальшого поглибленого наукового вирішення питань управління грошовими коштами, підвищення інформативності цього процесу через належно організовані облік і аналіз.

Для підвищення ефективності управління економічною діяльністю підприємств потрібно вдосконалити теоретичні і методологічні положення та виробити практичні рекомендації з обліку, аналізу й аудиту готівкових грошових коштів. Об'єктом дослідження є грошові кошти підприємств та їх рух, що виникає в процесі здійснення їх фінансово-господарської діяльності. Предметом дослідження обрано методику та організацію обліку, аналізу та аудиту операцій з грошовими коштами як складової інформаційного забезпечення системи управління підприємством та його системи економічної безпеки. Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти з питань обліку, аналізу й аудиту готівкових грошових коштів, наукові праці та публікації у періодичних виданнях вітчизняних та зарубіжних учених-економістів і практиків за напрямом облік, аналіз і аудит грошових коштів підприємств.

Ефективна грошова система є основою кругообігу доходів та видатків як економіки країни на макрорівні, так й економіки підприємств на мікрорівні. На мікрорівні поняття "гроші" замінене спорідненим терміном —

"грошові кошти". Взаємозв'язок між ними трактується як з позицій юридичного підходу (до грошей зараховують лише готівку, тоді як до грошових коштів входять і безготівкові кошти), так і економічного (гроші та грошові кошти вважаються синонімічними поняттями), а також безпекового (відсутність необхідних грошових коштів спричиняє порушення системи економічної безпеки підприємства та може наблизити його до банкрутства).

Недостатнє висвітлення теоретичних і практичних основ такого поняття, як еквіваленти грошових коштів, які є однією зі складових грошових потоків, приводить до їх відображення у складі поточних фінансових інвестицій при класифікації й у Плані рахунків бухгалтерського обліку. Однією з причин цієї розбіжності є відсутність у законодавчих документах чітких критеріїв поділу інвестицій на довгострокові, поточні та еквіваленти грошових коштів.

Визначення критеріїв зарахування фінансових інвестицій до еквівалентів грошових коштів є одним із головних питань їх обліку. Еквіваленти грошових коштів мають відповідати таким вимогам: а) використовуватися з метою отримання прибутку; б) мати короткий строк погашення (три місяці або менше); в) відповідати вимогам високоліквідного активу (швидко перетворюватись на гроші); г) мати незначний (мінімальний) ризик зміни вартості. Пропонуємо виділяти їх в окрему групу з метою узгодження місця еквівалентів грошових коштів у класифікації фінансових інвестицій, що не суперечитиме їх відображенню у Балансі, Звіті про рух грошових коштів і Примітках до річної фінансової звітності.

Для підвищення аналітичної цінності облікової інформації рекомендовано відкрити аналітичні рахунки з обліку курсових різниць, а саме: 3021 "Грошові кошти в касі в іноземній валюті (долар США)", 3022 "Грошові кошти в касі в іноземній валюті (євро)", 3121 "Грошові кошти на поточних рахунках в іноземній валюті (долар США)", 3122 "Грошові кошти на поточних рахунках в іноземній валюті (євро)", 3141 "Грошові кошти на інших рахунках в іноземній валюті (долар США)",

3142 “Грошові кошти на інших рахунках в іноземній валюті (євро)”, 3331 “Грошові кошти в дорозі в національній валюті”, 3341 “Грошові кошти в дорозі в іноземній валюті

(долар США)”, 3342 “Грошові кошти в дорозі в іноземній валюті (євро)”, 3621 “Розрахунки з іноземними покупцями (долар США)”, 3622 “Розрахунки з іноземними покупцями

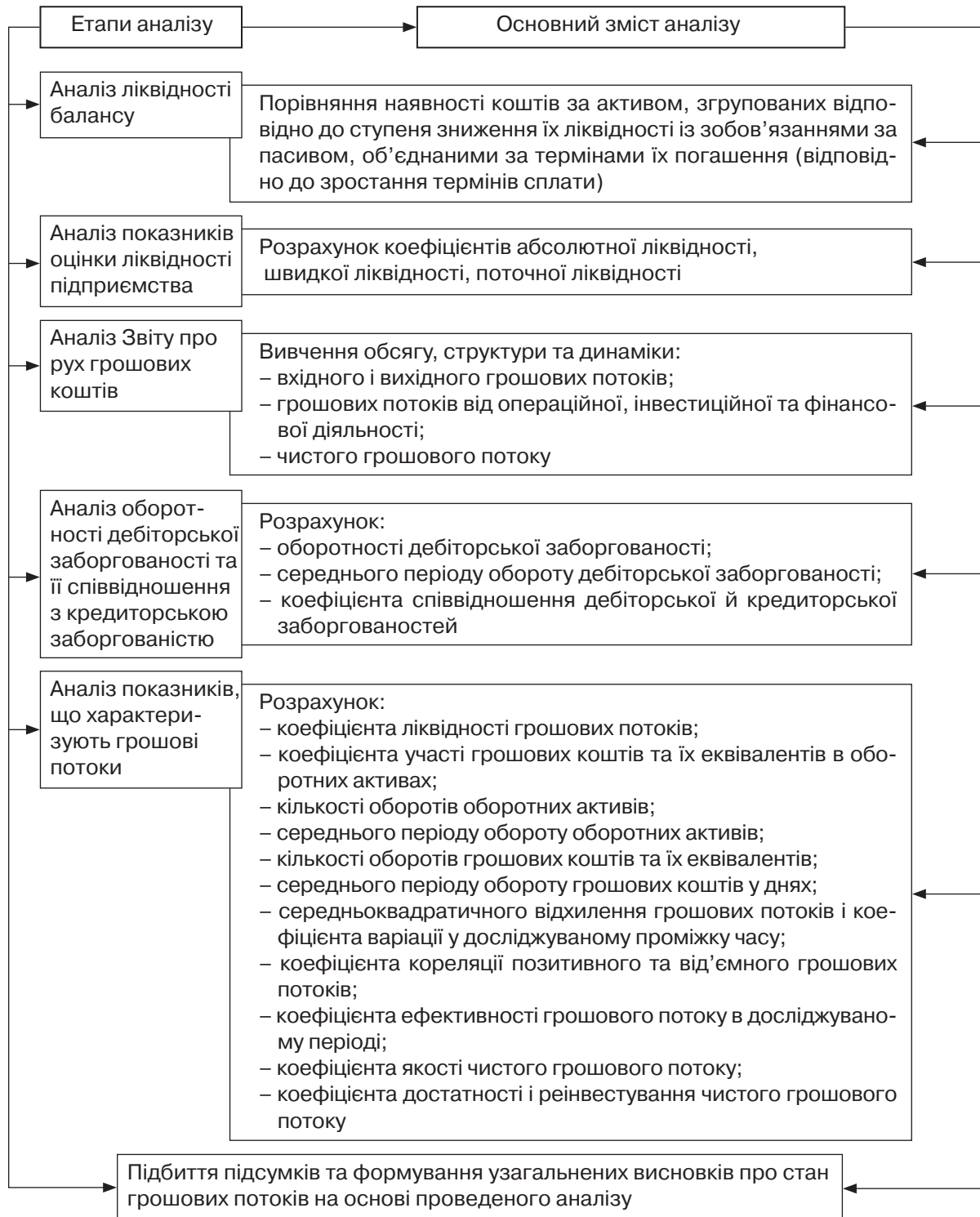

Рис. 1. Основні етапи проведення аналізу грошових потоків підприємства [1, 113]

(євро)”, 6321 “Розрахунки з іноземними постачальниками (долар США)”, 6322 “Розрахунки з іноземними постачальниками (євро)” та ін., залежно від потреб підприємства і кількості видів валют, з якими воно працює.

В економічній літературі необхідність проведення аналізу грошових потоків обґрунтовується обмеженістю грошових ресурсів на підприємствах, нестійким фінансовим станом багатьох підприємств, ризиком втрати платоспроможності, потребою підвищення рівня ефективності управління грошовими потоками й іншими факторами. З метою вдосконалення теоретичних основ аналізу грошових потоків, його методики та організації визначено основні етапи проведення системного аналізу грошових потоків. Поетапний аналіз грошових потоків дає інформацію для оцінювання діяльності підприємства в минулому і теперішньому часі, а також стає підґрунтям для прогнозування та планування грошових потоків (рис. 1).

У наукових працях дослідників переважно робиться акцент на процесі аудиту Балансу та Звіту про фінансові результати, які є основними формами фінансової звітності підприємства. Проте розгляд методики проведення аудиту Звіту про рух грошових коштів — це не менш важливе завдання, оскільки цей звіт не тільки детально розкриває зміст основних статей Балансу і Звіту про фінансові результати, а й містить дані Головної книги та окремих аналітичних рахунків бухгалтерського обліку.

Ці дані потребують особливої уваги, оскільки їх необхідно правильно віднести до операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, тому виникає ризик їх недостовірного відображення і невідповідності реальному стану справ на підприємстві. З огляду на це В. В. Ясишеною запропоновано цілком прийнятний для реалізації алгоритм проведення аудиторської перевірки Звіту про рух грошових коштів (рис. 2), який доречно застосовувати під час проведення аудиту грошових коштів підприємства.

Вивчення досвіду аудиторської практики перевірок свідчить про те, що доцільно розглядати метод аудиту як сукупність спе-

ціальних прийомів, за допомогою яких оцінюють і досліджують стан об'єктів аудиту, прийоми аудиту — як елементи методу аудиту зі спорідненими діями, за допомогою яких здійснюють дослідження, а процедури аудиту — як порядок виконання аудитором конкретних, методичних дій, що забезпечують проведення всіх етапів аудиту для одержання достатніх доказів та складання відповідних висновків, на яких ґрунтується письмово висловлена думка аудитора.

Наведена вище модель алгоритму поділена на основні стадії аудиту (планування, дослідження, завершальна або підсумкова), що дало підстави виділити та визначити послідовність основних етапів перевірки, які входять до плану і програми аудиту Звіту про рух грошових коштів. У розробленій програмі аудиторської перевірки вказано: завдання перевірки; конкретизовані процедури аудиту; джерела, які містять інформацію для перевірки; загальні аудиторські процедури (прийоми); виконавці. Водночас вона складена з урахуванням останніх змін, внесених у П(С)БО 4, щодо застосування прямого методу при визначенні руху грошових коштів від операційної діяльності.

За результатами проведених досліджень можна сформулювати такі висновки:

1. З метою сприяння достовірному відображенню об'єктів обліку в Плані рахунків і у фінансовій звітності є доцільним внести відповідні зміни до Плану рахунків бухгалтерського обліку за окремими рахунками обліку грошових коштів, їх еквівалентами та поточними фінансовими інвестиціями, а саме: рахунок 30 “Грошові кошти в касі” й субрахунки 301 “Грошові кошти в касі в національній валюті” та 302 “Грошові кошти в касі в іноземній валюті”; рахунок 31 “Грошові кошти на рахунках в банках” і субрахунки 311 “Грошові кошти на поточних рахунках в національній валюті”, 312 “Грошові кошти на поточних рахунках в іноземній валюті”, 313 “Грошові кошти на інших рахунках в національній валюті” та 314 “Грошові кошти на інших рахунках в іноземній валюті”; рахунок 32 “Еквіваленти грошових коштів” і субрахунки 321 “Еквіваленти грошових коштів в

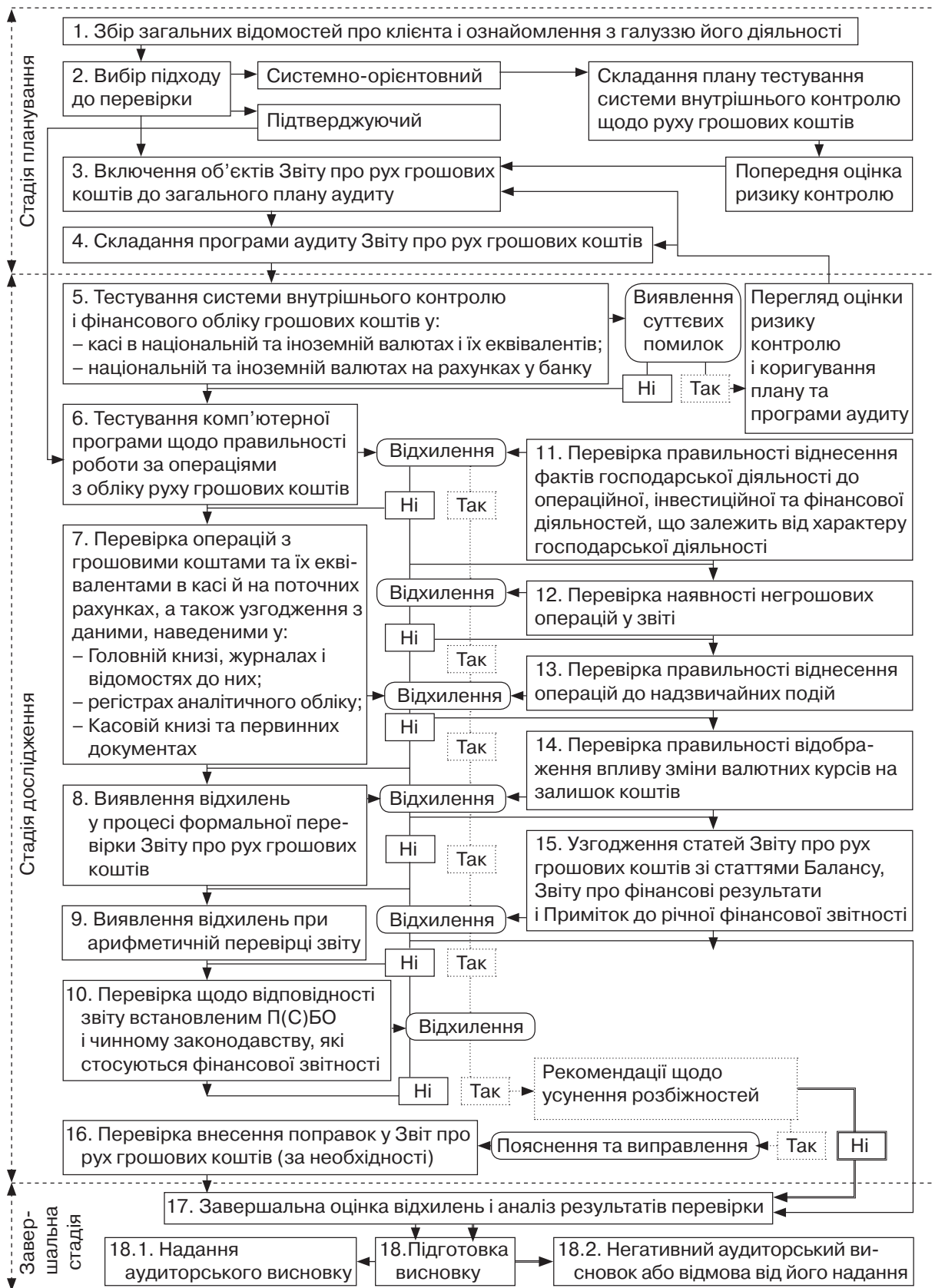

Рис. 2. Алгоритм проведення аудиту Звіту про рух грошових коштів [5, 151]

національній валюті” та 322 “Еквіваленти грошових коштів в іноземній валюті”; рахунок 35 “Поточні фінансові інвестиції” за видами фінансових інвестицій.

2. Системний аналіз грошових потоків має ґрунтуватися на послідовному дослідженні грошових потоків, яке передбачає проведення аналізу: ліквідності балансу; показників оцінки ліквідності підприємства; Звіту про рух грошових коштів; показників ділової активності; групи аналітичних фінансових коефіцієнтів, які характеризують грошові потоки. Він може бути використаний у практичній діяльності, що сукупно забезпечить деталізоване дослідження грошових потоків підприємства, допоможе визначити тенденції і закономірності їх формування для створення системи економічної безпеки підприємства.

3. Встановлено відсутність системного підходу до проведення аудиту руху грошових потоків та обґрунтовано недостатність

і недосконалість існуючого методичного забезпечення процесу аудиту. Це зумовило необхідність застосування розробленого В. В. Ясишеною алгоритму проведення аудиту Звіту про рух грошових коштів з викремленням стадій, етапів перевірки, тісно пов'язаних з планом та програмою аудиту, із зазначенням процедур, прийомів і тестів. Вважаємо, що це сприятиме кращій систематизації аудиторських процедур на всіх етапах аудиту грошових коштів, скоротить час проведення перевірки, дасть змогу зібрати достовірні докази для підтвердження показників Звіту про рух грошових коштів.

Література

1. Гордополова Н. В. Методика аудиту звіту про рух грошових коштів / Н. В. Гордополова, В. В. Ясишена // Зб. наук. праць Черкаського держ. технол. ун-ту. — 2009. — С. 111–116.

Виконано теоретичне узагальнення та запропоновано шлях розв'язання проблеми, що полягає в удосконаленні методики та організації обліку, аналізу та аудиту готівкових грошових коштів підприємств, сформовано практичні рекомендації, які спрямовані на розширення інформаційних ресурсів щодо ефективного використання грошових коштів. Запропоновано для використання алгоритм проведення аудиту Звіту про рух грошових коштів з виділенням стадій, етапів перевірки, тісно пов'язаних з планом та програмою аудиту, із зазначенням процедур, прийомів і тестів.

Выполнено теоретическое обобщение и предложен путь решения проблемы, которая состоит в совершенствовании методики и организации учета, анализа и аудита наличных денежных средств предприятий, сформированы практические рекомендации, направленные на расширение информационных ресурсов относительно эффективного использования денежных средств. Предложен для использования алгоритм проведения аудита Отчета о движении денежных средств с выделением стадий, этапов проверки, тесно связанных с планом и программой аудита, с указанием процедур, приемов и тестов.

In the article the theoretical generalization and offers a solution to a scientific problem, which is to improve the methodology, accounting, analysis and audit of cash businesses, form practical recommendations aimed at increasing information resources on the effective use of funds. The algorithm of leadthrough of audit of Report is offered for the use on motion of money with the selection of the stages, stages of verification, closely associated with a plan and program of audit, with pointing of procedures, receptions and tests.

Надійшла 30 січня 2012 р.